

mala mapa vida na moračkom dlanu

I
Malu mapu vida na moračkom dlanu
Čitaju zvijeri, vjetrovi i zvijezde,
Čita je i čovjek koji lučem planu
Nad ponorom u kojem čavke se gnijezde.

Zvijeri tu čitaju sve izvore jasne,
Vjetrovi pećine ko zbjegove mraka,
Zvijezde rijeke u kojima sjaj gasne,
Čovjek čita groblja, uvorišta zraka.

Samo nebo i ptica čitaju uske staze
Na kojima čvorovi raskršća se množe,
Niz koje se ljudi i dani mimoilaze
I noći pišu vijek preko naše kože.

II
Ko prazan krčag ispod zlatne streje
Morača se skuplja u promrzlu šaku,
Iz kurjačke gladi crna jagnjad bleje,
Hajdučka trava lista u naprsnom mraku.

Debela gora u oblak se uliva i gubi,
Tanka se zemlja kamenu predaje noću,
Danju je rijeka po koljenima ljubi,
Leptiri mlade legu u zelenom voću.

Idem moračama i zlatne plašim kune,
Na licima prolaznika, ko dubova kora,
Vidim bore što se dobrim nebom pune,
A trag sunca s bolom kasni iza gora.

Idem i trag gubim danu što me vodi
Traženom miru, govoru lišća i snu kiše,
Puni se modrinom krčag istočen slobodi,
Vjeter mapu vida sa moga dlana briše.

III
Ko ranjen pastir sa metkom na dlanu
Što ga u buđenju ispljuni sa zubom,
Čekam da mjesec prođe goru kao ranu
Iz koje mjeseci kipi tamnim rubom.

Čekam da se izvori otvore i divljina
Oplače pitominu ispod zgorelih bregova
Dok cvijet dan iste ispod noći usovina
I bunika niče iz sna jelenjih legova.

Čekanju mom pridružuje se rijeka plaha,
Sjenke bolnih vrba na njoj se njišu,
Promaje pire iz pećina i prvog straha,
Zvijeri i štada što žedne trave sišu.

Samo ponornice ne čekaju da svane dan,
Hijaju da se sliju u dna niz slapove
Što se pod zemljom bijele i liju u san
Dubine iz koje me prva nesаница zove.

IV
Na uspavanom prahu probudih se vreo,
Sunce bješe palo na jelenji rog
A dan se zaoblilo u plod višnje zreo,
Za zlatorunim stadom sam idaće Bog.

U prisoju preko rijeke bez čuna
Drvosječu videh gdje se paše zmijom
I u stablo raste iz jadicovog žbuna,
Prijeti zemlja nebu svojom silesijom.

Otrijeh čelo i znoj mi upepeljen zali
Umorne oči i mapu vida na dlanu,
Druge slike mog buđenja sunce spali
A na moju sjenku noćno pseto lanu.

V
Ni dana ni noći, samo put se vuče
Za mojim stopama i pefe mi spliče,
Posrćem danas gdje ne posrnuh juče,
Na mom čistom dlanu mapa krvi sviče.

Vreli prsten sunca nosim oko glave,
U srcu mi rupa kao suzarnik jeseni,
Prilazim putnicima što sjenke dave,
Nad litice svoje hladno nadneseni.

Skidam omču noći davljeniku s vrata
I sam nastavljam niz rebra vrleti,
Nariče mi u ustima pećina krilata,
Mrtvog će me jednom daljina prokleti.

Ni dana ni noći, tek pusta daljina
Dušu mi obuzima i puštoše me leleci,
Slušam mukle trube naših svetkovina,
Moračom me traže moji časni preci.
maj 1969. MORACA

KADA PRSNE ALKA TAME

Zemlja će nas isturati
Jer ćemo joj dojaditi
U utrobi bez utrobe i bez snova
Kada prsne alka tame
Sunce će se naljutiti
I kosti nam sagoreti izbačene
Jer će mu se ogaditi
Da kroz naše kosti gađa
Usamljene sjenke zemlje pored vjetra
Kada prsne alka tame
Ponori će prohodati
Da lobanje naše skupe u okupe
Vjetrovi će procviljeti
I naš prostor izbrisati
Gdje smo sebe nesebično znali klafi
Kada prsne alka tame
Alkari će džilitati
Svoje ruke da je svežu u beočug
Našeg bola i prebola
Ruševine kad prozbore
Pjevaćemo u dubini bez riječi i jezika
Kada prsne alka tame
Proroci će i gavrani
Dane vraćati u pećine pune gladi
Put će jata da izgube
Krv će kamen da izdube
Zaigraće sjenka svega u kosmosu čeonome
Kada prsne alka tame
I izbije iz osame
Jeziv smijeh čele-kula niz ravnice
Sljepi će miši nebo
Ravnodušno premežiti
Izleći će zmije mlade u humkama
Lipsati dan u mukama
Kada prsne alka tame
Viška javo u poljupcu sa noćnikom
Čije oči razniže
Svici noći niz nevida.

nas kao most između Istoka i Zapada, Venecije i Vizantije, Pariza i Moskve, sad između američkog i sovjetskog koncepta tehnike, u procijepu slovenske duše, naše bolne nostalgije, tuge, koliko žudnje, stalno i uzaludno vraćanje u svijet iz kojeg smo otkrhnuli ali bez kojeg ne možemo i nećemo nikad sasvim biti.

Roman je kompleksno povezivanje dvije istorijske tačke. Epsko počinje onog momenta kad počne da jenjava lirsko. I sazreva kad je sve de fakto završeno, da može da se uobličiti, sintetizuje. Savremeni roman je izrastao kao svojevrsno pamćenje prošlog, kao pričanje i ponovo odvijanje događaja, kao samo odmotavanje vremena.

U obavezi da sve obuhvati, da odgonetne postojeće, te da mišta ne propusti, savremeni romanopisac pritisnut događajima bliže i dalje istorije, transponuje svijet realistički strukturalno, istoriografski i epično. Dakako, savremeni roman je nastajao u najneposrednijoj vezi s nedavnim istorijskim događajima — koji su se tako nametali, koji su tako fascinirali, koji su tako obavezivali književnost da o njima govori i svedoči.

Paradoks savremenosti je, i, paradoks samog savremenog romana. Nije fraza, već, istina, da se arhetipsko i moderno dodiruju. I savremenost se u romanu, izgleda, najuspješnije, najdublje saopštavala fabuliranjem prošlosti. Prošlost, u savremenom romanu, je iz neposrednog interesa same savremenosti. Tako je savremeni roman izrastao malo, i, u memoarskom postupku.

Imperativ, savremenog nastajanja, oblikovanja i saznavanja romana, govori i izražava kompleksne uslove književnog stvaranja danas. Jer najznačajniji naši savremeni romani su nastali, konkretno, na istorijskim činjenicama, čak u istorijskoj distanci. A: istorijski romani nisu. I, pitam se: Ne bi li, doista, i, savremeni roman bio nešto drukčiji kad bi imali istorijski roman adekvatan potrebama i motivima. Jer, hoću reći, ovaj nenapisani istorijski roman nisu napisali: ni Ivo Andrić, iako njegovi motivi sežu toliko unatrag; ni Miroslav Krleža, iako se do opterećenosti bavi istoriografski skorašnjom istorijom; ni Miloš Crnjanski koji tako uspješno poetsko romaneskni pretače nostalgiju u istorijsku hroniku, o našim vazdakađašnjim seobama.

Savremeni roman, prema svemu, daje slojevitost sliki sadašnjosti. Odjednom je istorija i datost, ujedno doživljaj i svijetost u svijetu; naš savremeni roman je senzibilitet i metafizika, konkretan stav izvučen iz jedne istorijske vizije, dakle, kreativno povezani svi činioci uslovljavanja, nastajanja; svakako, obavezna os koja sve drži na okupu. To je ova savremenost, u onom prisutnom osjećanju istorije, ona slovenska nostalgičnost, žal odlazaka, žudnja za daljinama, ona muka vekovnih migracija, ova, pa, naša južnoslovenska dijalektika. U ovom što nam daju naši savremeni romani prisutna je sva ova naša kompleksnost, sva ona jasna i nejasna, vidljiva i nevidljiva slojevitost. Savremeni roman, mislim, ima funkciju antropološkog čina! Sa ove strane još nije dovoljno sagledan, uvažen, ocijenjen. Tek predstoji riječ o tome.

Savremeni roman je pokazao, evo, da ima smelosti da se upusti u generičnost sadašnjosti; zato tako uranja u prošlost; zato, dakle, ne ispušta i ne previda spirale istorije; govori o nama šta smo, koliko smo kompleksni, koliko se ne znamo, i, kako ne bi htjeli u ponečem da se uopšte prepoznamo; govori o našoj stameni i našim jaucima, o stoljetnim i skorašnjim lelecima; konačno, poučno, kritično i skeptično, da se od prošlosti ne živi. Savremeni roman, upravo, govori o svijetu u kome smo i od koga smo sačinjeni.

Biti i ne ostati epski prokaženo; i, biti epičan i ostati dosledno moderan je prvo što imponuje, i, svakako što začuđuje, koliko, odisa, što utvrđuje ovaj sebisvojan i jedino moguć stvaralački put našeg romana. Ova zatočenost u epskom, i, ova stvaralačka izvjesnost dala je obeležje čitavog procesa romana. Ovo je bila, dakako, i, dilema i šansa stvaralačkog puta romana: da roman uzraste na zavijačnom, da se po svemu, od čega je i što nosi, diže do savremenosti: autentično! I tu gdje su se svi ovi putevi ukrštali, sastajali, razilazili, i, potirali, dobili smo anticipiranje epskog, dočekali smo romane: „Travnolčku hroniku” i „Prokletu avliju”; „Proljeće Ivana Galeba” i „Zastave”; „Lelejsku goru” i „Hajku”; „Seobe” i „Deobe”; „Mirise, zlato i tamjan”. Dobili smo, još više, vlastiti put romana.